

Ігор ДАЦКІВ,
доктор історичних наук,
професор кафедри міжнародного права,
міжнародних відносин та дипломатії
Тернопільського національного
економічного університету

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ СОЮЗ І ДИПЛОМАТИЧНА СПІВПРАЦЯ УНР ТА ЗУНР

Анотація. У цій статті йдеться про дипломатичні відносини між Західноукраїнською Народною Республікою та Українською Народною Республікою в період Української революції 1917–1921 років. Проаналізовано військово-політичний союз, геополітичну ситуацію та зовнішню політику політичних проводів обох державних об'єднань. З'ясовано, що об'єднання в унітарну Українську державу відповідало вимогам часу й інтересам народу в обох країнах. Але геополітична ситуація, безперервна війна на трьох фронтах і не завжди правильно обрана й узгоджена зовнішня політика проводів УНР і ЗУНР не дали змоги реалізувати вікові прагнення двох гілок одного українського народу.

Ключові слова: ЗУНР, УНР, військово-політичний союз, дипломатія, зовнішня політика.

Утвердження й розвиток незалежної демократичної правової Української держави вимагає від істориків нового підходу до виконання складних і відповідальних завдань, які полягають у сучасному осмисленні історичного досвіду минулого. Це стосується вивчення історії соборності України загалом та історії відносин УНР і ЗУНР зокрема.

В умовах Української революції, жорсткої економічної розрухи, яку зумовили наслідки Першої світової війни, не тільки фактичної міжнародної ізоляції, а й активної протидії держав-сусідів, УНР та ЗУНР, опираючись на широку підтримку народних мас, спрямували свою діяльність на утвердження віковичного прагнення української нації до соборності та спільного державного життя. Глибоке й усебічне вивчення історії соборності України та відносин УНР і ЗУНР дає змогу правдиво й об'єктивно оцінювати здо-

бутки та прорахунки шляху, що його пройшов український народ, аналізувати передумови й причини як успіхів, так і поразок, що відкидали націю назад, призводили до втрати незалежності та цілісності України.

Українськими для вивчення цієї проблеми є спогади учасників тогочасних подій С. Витвицького [1], О. Марітчака [2], І. Мазепи [3], О. Мицюка [4], Д. Дорошенка [5] та ін.

Історіографічне значення для проблеми історії відносин УНР і ЗУНР мають праці істориків з української діаспори, які досліджували Українську революцію. Серед них вирізняються матеріали В. Вериги [6], Т. Гунчака [7], І. Нагаєвського [8], М. Стахіва [9] тощо. Їхні дослідження побудовано на офіційних документах, матеріалах тогочасної преси (вітчизняної та іноземної), спогадах безпосередніх учасників та очевидців подій.

Із відновленням державної незалежності України опубліковано низку праць, у яких проаналізовано історію визвольних змагань 1917–1921 років, а також відносини УНР і ЗУНР. Це, зокрема, праці О. Павлюка [10], В. Головченка [11], П. Брицького й О. Добржанського [12], Д. Веденєєва [13], М. Держалюка [14], О. Мороза [15], В. Соловйової [16] та ін.

Широкомасштабна агресія Польщі, що мала підтримку Антанти, а також початковий період Польсько-української війни свідчили, що самотужки молода Галицька Республіка з її значно меншими людськими й економічними ресурсами здолати ворога не зможе. Геополітична ситуація навколо ЗУНР спонукала шукати союзника, яким могла бути лише Наддніпрянська Україна. Керівництво держави, з огляду на прихильне ставлення її суспільства до утворення незалежної республіки галичан, сподівалося дістати насамперед військову й дипломатичну допомогу. Водночас воно опиралося на потужну підтримку населення Східної Галичини й Буковини, яке з великим ентузіазмом зустріло утворення незалежної української держави в Наддніпрянщині та дипломатичні заходи щодо самовизначення західноукраїнських земель, яких УНР уживала на Брестській мирній конференції. Ідеї соборності всіх українських етнічних земель у Галичині були надзвичайно поширені й популярні. У жовтні 1918 року, ще до проголошення незалежності ЗУНР, галицький посол Семен Вітик оприлюднив у віденському парламенті рішучу заяву, у якій, зокрема, наголошував: «Український народ, який в Австрії числить більш 4 мільйонів, а на Україні більш 40 мільйонів населення... мусив сотні літ досвідчувати на собі гніт і поневолення з боку слов'янських правительств і бути ограбленим з своєї самостійності на цілі століття так само з боку польського як і російського правительства. [...] Український народ жадає як одинокої умови свого національного життя між свободними державами Європи, сполучення всіх українських областей Австро-Угорщини, Холмщини, Підляшшя і Волині з областями України в одну самостійну республіканську державу...» [17, с. 27]

Тож 10 листопада Українська Національна Рада на засіданні обговорила питання про союз із Наддніпрянською Україною. Група учасників дискусії на чолі з військовим міністром Д. Вітовським висловилися за негайне об'єднання з Великою Україною, отримання реальної підтримки й допомоги. Щоправда, група націонал-демократів, прихильників В. Панейка, обстоювала якнайширшу автономію ЗУНР, розраховуючи здобути симпатії з боку Антанти. Крім того, вони наводили як аргумент непевне становище Гетьманату. Проте, зрештою, було схвалено постанову, яку запропонував Р. Перфецький: «Українська Національна Рада, як найвища влада українських земель бувшої австро-угорської монархії, в змаганні до здійснення національного ідеалу всього українського народу, поручає Державному Секретаріатові поробити потрібні заходи для з'єдинення українських земель в одну державу» [18, с. 45].

Перша дипломатична місія у складі О. Назарука та В. Шухевича, яка започаткувала міждержавні відносини, прибула до Києва 11 листопада 1918 року та провела з гетьманом Павлом Скоропадським переговори щодо надання військової та матеріально-технічної допомоги. Перемовини минули загалом успішно, але досягнутих домовленостей не було реалізовано через антигетьманське повстання Директорії УНР. Тому 23 листопада до Наддніпрянщини виїхала друга дипломатична делегація в складі Л. Цегельського та Д. Левицького, яка провела переговори з лідерами Української Народної Республіки В. Винниченком і С. Петлюрою. Ті позитивно сприйняли пропозиції галичан щодо возз'єднання, тож 1 грудня 1918 року сторони підписали відомий «передвступний» договір між ЗУНР і УНР, у якому було проголошено намір ЗУНР «злитися в найкоротшім часі в одну велику державу з Українською Народньою Республікою» [18, с. 67]. Водночас УНР зобов'язувалася прийняти територію й населення ЗУНР як складову частину держави. З огляду на деякі особливості регіону, їй надавався статус територіальної автономії зі своїм урядом і армією.

На засіданні Української Національної Ради 3 січня 1919 року в Станіславові (Івано-Франківськ), голова уряду Сидір Голубович та всі присутні схвалили діяльність галицької дипломатичної місії до УНР та угоду, яку там підписали. Прийнята на сесії за пропозицією Є. Петрушевича постановою стала, так би мовити, законом про об'єднання з УНР. Вислана до Києва делегація в складі 65 людей – Л. Бачинський (голова), С. Витвицький, Л. Цегельський, Д. Вітовський та Р. Перфецький – 23 січня 1919 року на Трудовому конгресі в Києві взяла участь в урочистостях із нагоди возз'єднання й ратифікації договору.

Зважаючи на те що обидві держави були в стані війни, ЗУНР – із поляками, а УНР – із більшовиками, чимало запланованих заходів не було реалізовано повністю. ЗУНР дістала помітну військову та матеріальну до-

помогу, що додавало їй шансів у війні зі значно потужнішим супротивником. Так само важливою була дипломатична підтримка, яку УНР надавала визвольній боротьбі Західноукраїнської Народної Республіки.

Щойно проголосили об'єднання, виникла нагальна потреба узгоджувати й координувати зовнішню політику держав та їхніх відомств закордонних справ. Тому невдовзі було проведено масштабну нараду за участю представників урядів і дипломатичних служб УНР і ЗОУНР, на якій було затверджено ухвалу про об'єднання передусім закордонних дипломатичних установ у загальноукраїнські. Постанова не стосувалася лише представництв ЗОУНР у країнах, які постали на землях Австро-Угорської імперії: Австрії, Угорщині, Чехословаччині, Югославії. Проте в постанові було зазначено: «існуючі паралельні дипломатичні представництва працюють в тіснім контакті і роблять спільні виступи в справах дотикаючих цілої об'єднаної України» [18, с. 73].

Зазначимо, що УНР тоді мала широку мережу українських закордонних представництв, які дістала в спадщину від Української Держави гетьмана П. Скоропадського, зокрема в Німеччині, Австро-Угорщині, Болгарії, Туреччині, Румунії, Швейцарії (усього 12). Крім того, її міністерство заснували ще 11 посольств (у Чехословаччині, Франції, Великобританії, Італії тощо) і 7 дипломатичних місій. Усі закордонні установи УНР дістали вказівки співпрацювати з галицькими та сприяти їм у діяльності. Головні принципи дипломатичної співпраці було задекларовано в спільному протоколі від 30 березня 1919 року. Його опрацювали зовнішньополітичні відомства УНР і ЗУНР, а тоді затвердив уряд С. Голубовича за участю Є. Петрушевича та членів Директорії УНР. Згодом він отримав схвалення Ради Народних Міністрів УНР. Протокол доручав австрійському та швейцарському послам УНР М. Василькові та Є. Лукасевичу розіслати ноти всім країнам світу з повідомленнями про об'єднання УНР і ЗУНР у єдину українську державу, а також зондувати через дипломатичні представництва країн Антанти та інших держав у Відні та Берні можливості для направлення туди українських дипломатичних місій [20, арк. 4– 5]. Було також проголошено, що відтепер місія в Парижі має назву «Делегація об'єднаної Української Народної Республіки на Мирову Конференцію в Парижі» та представляє цілу Україну й українську проблему в повному обсязі. Проте було зауважено, що «полагодження справ Західньої Области, її міжнародного признання і державно-правового становища належить до делегації, яку призначить Державний Секретаріят Західньої Области». Оголошувався склад делегації на чолі з Г. Сидоренком і В. Панейком. У протоколі було зазначено також, що всі закордонні представництва УНР і ЗОУНР об'єднуються, за винятком тих, що в країнах колишньої Австро-Угорської монархії [21].

Аналізуючи здобутки та втрати створення й існування загальноукраїнської дипломатичної служби, треба визнати, що цей процес був досить суперечливим. Як зазначав у серпні 1919 року Міністр закордонних справ УНР В. Темницький, інтеграція дипломатичних установ обох держав «відбулася похапцем, маса справ залишилася неврегульованими. Хоч в засаді прийнято було, що армія і закордонна політика спільні, проте було дві армії і дві закордонні політики» [22, с. 68–69].

Такий стан спричинили суттєві розбіжності між владними угрупованнями насамперед у ЗОУНР. Якщо соціал-демократи та такі члени уряду, як М. Лозинський і Д. Вітовський, наполягали на найтіснішому союзі з Наддніпрянською Україною від першого дня існування держави (а отже й Польсько-української війни), то впливова група націонал-демократів, передусім керівництво дипломатичної служби в особах держсекретаря В. Панейка та С. Томашівського, прагнули зберегти якомога більше незалежності у сфері зовнішньої політики. Вони вважали, що східногалицьке питання можна розв'язати за допомогою Антанти окремо від загальноукраїнського, особливо від питання УНР, якої Захід відверто не визнає. Головних принципів спільної зовнішньополітичної орієнтації УНР і ЗОУНР було дотримано завдяки позиції президента (із червня 1919 року – диктатора) Галицької Республіки Є. Петрушевича, його прибічників у націонал-демократичній партії та військовиків. Аналізуючи позицію Є. Петрушевича з цього питання, О. Павлюк зауважує, що він «принаймні до осені 1919 р., віддавав перевагу соборності та йшов на компроміси з Директорією, попри партійні суперечності і різні зовнішньополітичні пріоритети двох республік. Саме бажання зберегти союз з С. Петлюрою, поряд з іншими мотивами (врахування можливої реакції Антанти, невіра в силу і тривалість більшовизму), визначило негативне ставлення Є. Петрушевича до неодноразових пропозицій уряду Радянської України щодо можливості допомоги і спільних дій» [23, с.122].

Зазначимо, що уряд В. Леніна, з огляду на те, що радянська Росія, як і ЗУНР, була в стані війни з Польщею, справді за допомогою голови більшовицького уряду України Х. Раковського неодноразово пропонував установити дружні відносини з Галицькою Республікою. Це бажання посилилося навесні 1919 року, коли у зв'язку з виникненням Угорської та Баварської радянських республік В. Ленін готував похід Червоної армії на Захід. На запит головнокомандувача збройних сил Й. Вацетіса, чи можна вторгнутися в Галичину, В. Ленін відповів однозначно, що не тільки можна, а й треба. Отже, 7 травня Х. Раковський уперше звернувся до уряду ЗУНР у Станіславові з нотою, у якій запевнив, що Червона армія не вестиме бойових дій на території «Східно-Галицької Республіки», хоча, переслідуючи частини Армії УНР, її війська впритул наблизилися до Збруча. Було запропоновано натомість не здійснювати ворожих дій проти радянської України. Імовірно,

командування Червоної армії реально оцінювало боєздатність галицької, яка успішно протистояла Польщі вже понад півроку. Водночас командування радянськими військами в особах В. Антонова-Овсієнка й В. Затонського отримало вказівку уряду УСРР: «[...] домовитися з галичанами про сприяння їм з нашого боку озброєнням на умовах: 1) повного розриву з С. Петлюрою – сприяння його ліквідації; 2) реорганізації Галицької армії з вигнанням контрреволюційного офіцерства; 3) передання нам вантажів, що їх С. Петлюра евакуював у Галичину; 4) пропуску нашого війська в Румунію». (Цей документ віднайдено в архіві польського Генштабу, захопленого радянськими військами у вересні 1939 року) [24, арк. 93].

Хоча цю та згодом інші привабливі для галичан пропозиції уряду радянської України керівництво ЗУНР відхилило, поміж деякої частини політичного проводу та військових командирів вони створювали ілюзію можливості врятувати незалежність держави через зміни зовнішньополітичних орієнтирів. Особливо після поразки в травневій офензиві поляків, коли Галицьку армію притиснули до Збруча. Тими днями Наркомат зовнішніх справ констатував в одному з бюлетенів, що галицький уряд С. Голубовича розпався й між Є. Петрушевичем та С. Петлюрою стався розкол. Тому Харків припускав, що тепер керівництво ЗОУНР робитиме кроки до порозуміння та встановлення дипломатичних відносин із ним, про що йшлося в спеціальній постанові «Про переговори з Галичиною» від 3 червня 1919 року. Радянське керівництво вважало, що затиснуті між поляками й Червоною армією галицькі уряд і армія іншого виходу не мали [25, арк. 7, 24, 246].

Схилити військово-політичний провід галичан до розривання відносин із Петлюрою та порозуміння з радянською владою Харків намагався й під час успішної наступальної Чортківської операції, яка свідчила про боєздатність Галицької армії, отож союз із ЗОУНР був би перспективним із погляду спільної боротьби з Польщею. Саме про це 5 липня 1919 року Оперативне управління Польового штабу Червоної армії доповідало В. Леніну й Л. Троцькому. Коли ж у районі Бродів частини радянської 12-ї армії зустрілися з військами 1-го галицького корпусу полковника Осипа Микитки, вони повернули галичанам зайняте місто й усіляко демонстрували прихильність. Ба більше, 24 і 30 червня відбулися зустрічі й переговори військових делегацій у Вишнівці й Дубні щодо перспективи спільної боротьби з поляками – це посилювало радянський вектор зовнішньої політики ЗУНР і підривало співпрацю з УНР [26, арк. 28].

Варшаву надзвичайно турбувала така можлива військово-дипломатична співпраця. Серед документів колишнього польського розвідвідділу Генштабу, які нині зберігають у Москві, є чимало тривожних повідомлень про таємні переговори галицьких і радянських делегацій. Зокрема про те, що генерал О. Греков вислав делегацію до командування 12-ї радянської армії в складі

сотників В. Гадзінського, Г. Давида й С. Магаляса, які мали зустріч із наркомом у військових справах УСРР М. Подвойським. Він пропонував галичанам надзвичайно перспективні умови – допомогти не лише озброєнням, про що просили галичани, а й збройними силами у визволенні Східної Галичини від поляків. Головні вимоги представників радянської України були такі самі: порвати з Петлюрою та передати його червоним, розформувати й відправити додому корпус Січових стрільців полковника Євгена Коновальця.

Пізніше еміграційна газета уряду Є. Петрушевича «Український прапор» писала: «Серед національного табору Галичини, навіть серед урядових сфер ЗУНР, були такі, котрі во ім'я національної єдності готові були піти на союз з більшовиками, аби тільки відбити Галичину і Західно-українські землі від Польщі і інших окупантів». Під час переговорів із командувачем Українським фронтом В. Антоновим-Овсієнком він обіцяв Галицьку армію приєднати на правах автономії, а також не втручатися у внутрішні справи ЗУНР після визволення її території від поляків. На завершення командувач заявив: «Ви іншого виходу не маєте, тільки або піти з нами або героїчно погинути» [28, с. 178]. Коли Є. Петрушевич не наважився пристати на ці умови, хоча неабияка частка керівництва, навіть С. Голубович, пропонували не відмовлятися від переговорів, власне, сталося так, як передікав В. Антонов-Овсієнко [27, 28, с. 178].

Отже, Москва робила все, щоби розірвати військово-політичний союз українських держав, оскільки порозуміння із ЗУНР відкривало широкі перспективи для проникнення більшовизму в Європу. «Отримуючи Східну Галичину, – наголошував Ленін на конференції РКП(б) 22 вересня 1920 року під час підсумовування торічних зусиль радянської дипломатії, – ми дістали базу проти всіх сучасних держав. За таких умов ми ставали сусідами прикарпатської Русі, яка кипить більше, ніж Німеччина, і є прямим коридором в Угорщину, де вистачить невеликого поштовху, щоб запалала революція. [...] Ми чудово розуміємо, що ставка зроблена велика, що ми сильні, що ми, беручи Галичину, розвиваємо дорогу революції. За це варто повоювати» [29, с. 22–24].

Вітчизняні й іноземні історики вважають однією з основних причин поразки національно-визвольних змагань ЗУНР здебільшого брак у її військово-політичного проводу чіткої та цілеспрямованої зовнішньої політики й зосередження дипломатичних зусиль у найперспективнішому напрямі в інтересах держави. Один із її творців, Лонгин Цегельський, визнавав: «Якби президент Є. Петрушевич і наша галицька влада була рішлася на один ясний курс у своїй закордонній політиці – чи то вибираючи шлях самостійної галицької політики, чи знову в цілості ідентифікуючи себе з Директорією та йдучи без застережень під її проводом, результати визвольної боротьби були б значно кращими» [30, с. 241].

Військово-політична та дипломатична співпраця з УНР, якої Антанта не тільки не визнавала, а й уважала своєю супротивницею; війна з Польщею, хоча й справедлива, задля захисту незалежності; спільні з УНР бойові дії проти Добровольчої армії генерала А. Денікіна, – усе це ставило ЗУНР у протистояння з Антантою, яка була єдиною силою, що могла позитивно розв'язати східногалицьку проблему. Зважаючи на військові поразки об'єднаних армій у війні з більшовиками й денікінцями та для ліквідації польського фронту, влітку й восени 1919 року С. Петлюра таємно від галичан розгорнув переговори з Польщею, які 2 грудня було завершено угодою про визнання за Польщею Східної Галичини. Але ще в середині листопада військові поразки та жахлива епідемія тифу змусили командування Галицької армії заради порятунку залишків війська самочинно піти на перемир'я з Добрармією й вийти з війни, а Є. Петрушевича – залишити С. Петлюру й емігрувати до Австрії [31, арк. 5].

Слід зазначити, що восени 1919 року дедалі більше галицьких і навіть наддніпрянських політиків та дипломатів пропонували Є. Петрушевичу змінити зовнішньополітичну орієнтацію, відійти від С. Петлюри й діяти в суто власних інтересах. Відомий політик і дипломат, Посол Української Держави й УНР у Відні В'ячеслав Липинський ще влітку 1919 року дійшов висновку, що обстояти незалежність об'єднаної України в її етнічних кордонах за такої міжнародної ситуації неможливо внаслідок недостатніх сил. Він наголошував, що для галичан поляки – небезпечніший ворог, ніж «біла» Росія, і пропонував вступати в переговори з діячами «білої» еміграції в Парижі. У листі до Міністра закордонних справ УНР А. Лівичького він писав: «Федерація врятує Галичину, бо Росія воювала за західноукраїнські землі, і союзники мають перед нею зобов'язання» [32, арк.14–18].

Ініціаторами переорієнтації зовнішньополітичного курсу ЗУНР стали В. Панейко та С. Томашівський, які створили в Парижі Український національний комітет. Його концептуальною програмою стала ідея відродження Великої України у федеративному зв'язку з антибільшовицькою Росією. Вони вступили в контакти й розпочали переговори з представниками «білої» Росії О. Керенським, Б. Савінковим, В. Маклаковим та іншими щодо союзу з протибільшовицькою Росією, яка гарантувала б існування незалежної України у федеративному зв'язку з Москвою. Російські діячі сприймали позитивно лінію галичан. Оскільки усвідомлювали, що найбільшу загрозу для Східної Галичини представляє Польща, а в умовах поразки Директорії УНР галичанам немає на кого розраховувати, крім «білої» Росії. Вони критикували антиукраїнську позицію А. Денікіна. «Добровольча армія робить дурницю, ставлячи всіх українців на одну дошку, вважаючи їх усіх зрадниками, – заявляв В. Маклаков. – Відтоді, як Петлюра зрікся Галичини, а галичани, у свою чергу, зреклися Петлюри, маємо можливість розколоти Україну, вводячи частину її у федеративне русло» [23, с. 125–126].

Ідею союзу з А. Денікіним, який забезпечив би прихильність Антанти й принаймні дав би змогу визволити з-під польської окупації Галичину восени 1919 року, підтримали чимало впливових посадовців у галицькому таборі, зокрема Кость Левицький. Тож невдовзі дійшло до її реалізації. Варто зазначити, що до цієї ідеї схилилися й деякі відомі воєначальники Добровольчої армії. Зокрема командир денікінського корпусу генерал М. Бредов і командувач військ Новоросійської області генерал М. Шиллінг, які демонстрували, що вони готові до порозуміння з командуванням лише Галицької армії, і відкидали всі мирні пропозиції С. Петлюри. Це особливо показово виявилось у період наступальної операції українських армій на Київ – Одесу в серпні 1919 року, коли відбулася низка зустрічей і переговорів галицьких військових делегацій із денікінцями. Коли наприкінці жовтня Галицька армія лише від пошесті тифу втратила хворими й померлими майже 30 тисяч вояків і стала небоєздатною під ударами денікінських частин, командувач, генерал М. Тарнавський, після того, як його пропозицію припинити війну, висловлену на нараді в С. Петлюри 25 жовтня, було відкинуто, самочинно вислав до денікінців першу військово-дипломатичну делегацію на чолі з отаманом Омеляном Лисняком.

Генерал Я. Слащов відразу ж пристав на пропозиції галичан: припинити бойові дії, укласти з Галицькою армією договір про її перехід на бік Добровольчої армії, зберегти автономію УГА, не використовувати її проти Армії УНР, надати галичанам медичну допомогу й перепочинок. Уже наступного дня генерал А. Денікін надіслав Я. Слащову телеграму й повідомив, що погоджується на всі умови галичан і доручає генералу М. Шиллінгу підписати відповідні угоди [17, с. 260–261].

Тож 6 листопада в Зятьківцях друга військово-дипломатична делегація УГА, яку складали А. Ерле, О. Лисняк та О. Левицький, підписала договір, у якому було зазначено, що сторони припиняють бойові дії, УГА зберігає автономію, уряд ЗУНР переїжджає до Одеси й зберігає повний суверенітет над армією, УГА не можна використовувати проти військ С. Петлюри, галицьким частинам надається кількомісячний перепочинок, їхнім хворим – медична допомога, денікінське командування зобов'язується дозволити військовополоненим галичанам з інших країн через Одесу повернутися до України. Відкинули лише одну вимогу галичан – уважати групу Січових стрільців полковника Є. Коновальця частиною Галицької армії [33, арк. 7].

Коли С. Петлюра дізнався про переговори галичан із денікінцями, то на поліг на тому, щоб Є. Петрушевич зняв генерала Тарнавського з посади й наказав віддати під суд, а командувачем армії призначив генерала О. Микитку. А 10 листопада денікінські війська потужним ударом відрізали Галицьку армію від Наддніпрянської й генерал О. Микитка відновив переговори з генералом М. Шиллінгом. 14 листопада Є. Петрушевич перед

від'їздом в еміграцію дозволив О. Микитці від його імені вести переговори й домовлятися щодо армії на попередніх умовах, а також поповнювати УГА військовополоненими з Італії, місцевим призовом та інтернованою бригадою в Чехословаччині. Крім того, Петрушевич наголошував, що треба «подати намір в найближчій майбутності при відповідних услів'ях відібрати Східну Галичину від Ляхів силою. Застерегти федерацію Східної Галичини з власним соймом, урядом, Армією з Росією. Дальші постанови політичного порозуміння застерегти пізнішим переговором» [34, с. 115].

Отже, голова ЗУНР розв'язав руки командуванню Галицької армії щодо порозуміння з Добровольчою армією генерала Денікіна, що означало радикальну зміну зовнішньополітичного курсу. Тоді 17 листопада в Одесі було укладено й підписано договір, який, по-перше, зазначав, що «Галицька армія переходить в повнім складі [...] на сторону Російської Добровольчеської Армії і входить в повне розпорядження Головнокомандуючого збройними силами Південної Росії». Армія зберігала свою організацію, її виводили в тил на перепочинок, забезпечували всім необхідним, хворих забирали військові шпиталі, зокрема в Одесі тощо. 19 листопада у Вінниці договір підписали генерали О. Микитка та М. Шиллінг. Для зв'язку зі штабами армій од УГА призначено полковника Миколу Какуріна [35, арк. 161–164; 36, арк. 28].

Отже, укладення договору А. Лівіцького з Варшавою, перехід Галицької армії в стан Добровольчої, а також еміграція уряду Є. Петрушевича за кордон позначили в грудні 1919 року розрив військово-політичних і дипломатичних відносин між УНР і ЗОУНР. Одразу ж було розпочато згортання й дипломатичної співпраці. Уже 16 грудня західноукраїнська делегація В. Панейка на Паризькій мирній конференції вийшла зі складу об'єднаної. Того самого дня С. Петлюра й Міністр закордонних справ А. Лівіцький підписали наказ «До всіх послів і місій» про ретельну перевірку членів місій – галичан – і вилучення їх зі складу представництв [37, с. 140–141].

Остаточний кінець дипломатичній співпраці між УНР і ЗУНР фактично поклали Варшавські угоди між С. Петлюрою та Ю. Пілсудським, у яких було визначено неприйнятну для галичан згоду УНР на польську окупацію Східної Галичини та відмову від попередніх соборницьких актів. Проте опинившись в еміграції, уряд Є. Петрушевича, його зовнішньополітичне відомство й дипломатичний корпус самостійно розгорнули активну діяльність, спрямовану на відновлення незалежності ЗУНР.

Отже, оцінюючи загалом військово-політичний союз і дипломатичну співпрацю між ЗУНР та УНР, можна констатувати, що об'єднання в унітарну українську державу, хоч і нетривале, відповідало вимогам часу й інтересам народу в обох державах. Але геополітична ситуація, безперервна війна на трьох фронтах і не завжди правильно обрана й узгоджена зовнішня політика провідів, які постали в той драматичний період, не дали

змоги реалізувати вікові прагнення двох гілок одного українського народу. Позиція Антанти, яка керувалася суто власними інтересами й не визнавала незалежності жодної держави, що постали на постімперських теренах Росії, крім Польщі та Фінляндії, зводила нанівець зусилля дипломатичного корпусу ЗУНР. Не могла надати ефективної дипломатичної допомоги галицькому зовнішньополітичному відомству й УНР, яка мала потужніший потенціал закордонного представництва. Тому підбити підсумки можна словами Володимира Винниченка, який писав: «Економічні й міжнародні інтереси різних держав робили їх противниками й ворогами нашої державности. Отже треба було мати відповідну силу, щоб побороти всіх тих противників і примусити їх констатувати нашу перемогу, себ-то визнати наше право на самоозначення [...] І ніяка дипломатія, коли б її провадили найгеніальніші люди, не могла би нічого вдіяти» [38, с. 411].

1. *Витвицький С.* Галичина в міжнародній політиці в 1914–1923 роках // Український історик. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Львів; Мюнхен, 1995. – № 1/4. – С. 100–118.
2. *Марітчак О.* Дипломатія й визвольні змагання нації: (Спомини і рефлексії) // Альманах «Гомону України» на рік 1967: У 50-річчя Укр. нац. революції і 100-річчя Канади. – Торонто, 1966. – С. 94–104.
3. *Мазела І.* Україна в огні й бурі революції. 1917–1921: у 3 т. – Прага: Пробоем, 1943. – Т. 3. Польсько-український союз. Кінець збройних змагань У.Н.Р. – 235 с.
4. *Мицюк О.* Доба Директорії УНР. Спомини і роздуми. – Львів, 1938. – 116 с.
5. *Дорошенко Д.* Мої спомини про недавнє-минуле (1914–1920). – Мюнхен: Українське видавництво, 1969. – 467 с.
6. *Верига В.* Визвольні змагання в Україні. 1914–1923: у 2 т. / Ін-т українознавства ім. Івана Крип'якевича. – Львів, 1998. – Т. 1. – 523 с. – Т. 2. – 502 с.
7. *Гунчак Т.* Україна: перша половина ХХ ст.: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.
8. *Нагаєвський І.* Історія Української держави двадцятого століття. – К.: Український письменник, 1993. – 414 с.
9. *Стахів М.* Україна в добі Директорії УНР. – Скрентон, Па: Українська науково-історична б-ка в Скрентоні, 1962–1966. – (Б-ка українознавства / Наук. т-во ім. Шевченка; Т. 10); Стахів М. Шлях до соборної самостійності важкий: В сорокові роковини 1 листопада 1918 і 22 січня 1919 // Вільна Україна. – Нью-Йорк, 1958. – № 20. – С. 43–49; Стахів М. Західна Україна. Нарис державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1919 рр. – Т. 4. – Скрентон, 1960. – 192 с.
10. *Павлюк О.* Зовнішня політика ЗУНР // Київська старовина. – К., 1997. – № 3–4. – С. 114–138.
11. *Головченко В.* Візії дипломата Василя Панейка / В. Головченко, В. Матвієнко // Пам'ять століть. – 2006. – № 2. – С. 148–151.
12. *Брицький П.П.* Буковинці на дипломатичній службі УНР та ЗУНР / П.П. Брицький, О.В. Добржанський. – Чернівці: Золоті литаври, 2007. – 241 с.
13. *Веденєєв Д.В.* Дипломатична служба Української держави 1917–1923 роки. – К.: Національна академія СБУ, 2007. – 261 с.
14. *Держалюк М.С.* Міжнародне становище України та її визвольна боротьба в 1917–1922 роках. – К., 1998. – 240 с.
15. *Мороз О.* ЗУНР: досвід державотворення та уроки дипломатії // Вісник ЛДУ. – Львів, 1999. – С. 46–53.
16. *Соловійова В.В.* Дипломатична діяльність українських національних урядів 1917–1921 рр.: монографія / відп. ред. О.П. Реєнт. – Київ–Донецьк: Ін-т історії України НАН України, 2006. – 394 с.
17. *Литвин М.* Історія ЗУНР / М. Литвин, К. Науменко. – Львів, 1995. – 362 с.
18. *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. – Нью-Йорк, 1970. – 228 с.
19. ЦДІАЛ України. – Ф. 383. Особистий фонд Окуневського Ярослава. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 4–5.
20. Український прапор. – 5 квітня 1919.
21. *Макарчук С.А.* Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.
22. *Павлюк О.* Зовнішня політика ЗУНР // Київська старовина. 1997. – № 3–4. – С. 114–138.
23. Російський державний архів (далі – РГВА). – Ф. 471. Верховное командование Войска Польского. – Оп. 1. – Спр. 82. – Арк. 93.

24. ЦДАГО України. – Ф. 1. Центральний Комітет КП(б)У. – Оп. 1. – Спр. 10. – Арк. 246.
 25. РГВА. – Ф. 308. 2-й віддел Генерального штаба Войска Польського. – Оп. 9. – Спр. 518. – Арк. 28.
 26. Український прапор. – 1 липня 1928.
 27. Назарук О. Рік на великій Україні. Спомини з української революції. – Відень, 1920. – 342 с.
 28. Исторический архив. – 2000.
 29. Цегельський Л. Від легенд до правди. – Нью-Йорк; Філадельфія, 1960. – 313 с.
 30. ЦДІА у м. Львові. – Ф. 383. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 5.
 31. ЦДАВО України. – Ф. 3696. – Оп. 1. – Спр. 65. – Арк. 14–18.
 32. Державний архів Львівської області – Ф. 257. Товариство вивчення історії оборони Львова і південно-східних воєводств у 1918–1920 рр. у Львові. – Оп. 1. – Спр. 159. – Арк. 7.
 33. Денник Начальної Команди Галицької Армії. – Нью-Йорк, 1974. – 324 с.
 34. ЦДІАЛ України. – Ф. 309. Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Оп. 2. – Спр. 4. – Арк. 161–164.
 35. ЦДАГО України. – Ф. 269. Колекція документів «Український музей в Празі». – Оп. 1. – Спр. 48. – Арк. 28.
 36. Васильківський Л. Роздуми на схилі життя (IV) // Сучасність. – 1969. – № 5. – С. 103–114.
 37. Винниченко В. Відродження нації: (Історія української революції [марець 1917 р. – грудень 1919 р.]): [в 3 ч]. – Київ; Відень, 1920. – Ч. III. – 542 с.

Ihor DATSKIV,

Doctor of History,

Professor at the Department of International Law,

International Relations and Diplomacy

of Ternopil National Economic University,

Member of the Scientific Society of History

of Diplomacy and International Relations

THE MILITARY-POLITICAL ALLIANCE AND DIPLOMATIC COOPERATION OF THE UPR AND THE WUPR

Abstract. The article deals with the relationship between the West Ukrainian People's Republic and the Ukrainian People's Republic during the Ukrainian revolution of 1917–1921. Within this framework, the military-political union and the interaction in the diplomatic sphere between the UPR and the WUPR are examined.

It is noted that the question of the Union of the WUPR with Dnipro Ukraine arose due to the large-scale aggression of Poland in the West and the offensive of the Bolsheviks from the East. However, it was envisaged that the WUPR would be granted broad autonomy with its own army and government. The WUPR received considerable military and material aid from the UPR, which contributed to the war with a much stronger enemy.

It is argued that after the union was created, there was a need for harmonization and coordination of foreign policy of the states and their foreign affairs agencies. As a result, those institutions acquired all-Ukrainian status. However, this did not affect WUPR missions in the countries that emerged in the territories of the Austro-Hungarian Empire, namely Austria, Hungary, Czechoslovakia and Yugoslavia. Other diplomatic missions become common for the UPR and the WUPR.

The article states that over time certain controversies emerged as for the vision of foreign policy priorities of the WUPR and the UPR. The government and military leadership of the WUPR began to cooperate with the Bolsheviks. One of the reasons is the lack of power of the WUPR armed forces and the Bolshevik sympathy towards them. Besides, the increasing number of Galician and Dnipro Ukraine politicians and diplomats offered Y. Petrushevych to change his foreign policy orientation, distance himself from S. Petliura and be guided solely by his own interests. In turn, S. Petliura forged an agreement on behalf of the UPR on the recognition of Eastern Galicia as part of Poland and the rejection of previous acts of national unity.

The article also deals with the process of establishing the military cooperation of the WUPR with the Bolsheviks and the agreements inter se.

Keywords: WUPR, UPR, military-political alliance, diplomacy, foreign policy, Bolsheviks.